

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

2021 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 29-Ի ՍԴՈ-1590 ՈՐՈՇՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

2021 թվականի ապրիլի 29-ին Սահմանադրական դատարանը, դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննելով «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդի դիմումի հիման վրա՝ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 86-րդ հոդվածի 2-րդ և 7-րդ մասերի, 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4.2-րդ կետի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, ՍԴՈ-1590 որոշմամբ եզրահանգել է.

«Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4.2-րդ կետը, 86-րդ հոդվածի 2-րդ և 7-րդ մասերը համապատասխանում են Սահմանադրությանը»:

Հիմք ընդունելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 62-րդ հոդվածի 10-րդ մասը՝ ստորև ներկայացնում եմ հատուկ կարծիք հիշյալ որոշման պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերի վերաբերյալ:

1. Անդրադառնալով Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծի սահմանադրականության վերահսկողության վերաբերյալ դիմողի և պատասխանողի դիրքորոշումներին՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է. «... ի տարբերություն Սահմանադրության 169-րդ հոդվածի 1-ին մասում սահմանված դեպքերի, որոնց առնչությամբ սահմանադիրը գործածել է «կարող են դիմել» ձևակերպումը, նույն հոդվածի 2-րդ մասում գործածված «դիմում է» եզրույթը պետք է հասկանալ ոչ թե Սահմանադրական դատարան դիմելու հայեցողության, այլ պարտականության իմաստով: Ուստի Սահմանադրության 168 և 169-րդ հոդվածների բովանդակությունից և սահմանադրի կողմից կիրառված իրավական ձևակերպումներից բխում է, որ Սահմանադրության փոփոխությունների նախագիծը ենթակա է պարտադիր նախնական վերահսկողության»:

Մյուս կողմից, անդրադառնալով դիմողի մատնանշած կոնկրետ իրավիճակին՝ Ազգային ժողովի կողմից Սահմանադրության 213-րդ հոդվածում փոփոխու-

թյուններ կատարելու նախագծի՝ առանց սահմանադրականությունը ստուգելու ընդունմանը, Սահմանադրական դատարանը նշել է. «... սահմանադրական փոփոխությունների նախագծերի սահմանադրականության պարտադիր նախնական վերահսկողությունը սահմանված է Սահմանադրությամբ, Սահմանադրական դատարանն այս կանոնը համարում է պարտադիր կատարման ենթակա, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ այդ կանոնի կիրառումը կարող է հանգեցնել Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծերի սահմանադրականության պարտադիր նախնական վերահսկողության ինստիտուտի ներդրման նպատակներին հակառակ արդյունքի»:

Սահմանադրական իմպերատիվ նորմից բացառության հնարավորությունը Սահմանադրական դատարանը փաստացի հիմնավորում է նրանով, որ «Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծի պարտադիր ex ante վերահսկողության ինստիտուտը ոչ միայն նորություն է Հայաստանի սահմանադրական իրավունքում, այլ նաև գործնական կիրառության առումով՝ սահմանադրական փոփոխությունների նախագծերի ոչ պարտադիր ստուգման ինստիտուտի համեմատ խորությամբ չուսումնասիրված»:

Բացի դրանից, ըստ Սահմանադրական դատարանի՝ Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծերի սահմանադրականության պարտադիր նախնական ստուգման խնդրահարույց կողմն այս կառուցակարգը նախատեսող կանոնի խստությունն է, եթե այն օժտված չէ այս ինստիտուտի հիմնադրման նպատակի իրականացման խոչընդոտները հաղթահարելու անհրաժեշտ ճկունությամբ:

Այս առումով հարկ է նշել, որ Սահմանադրությունը՝ սահմանելով Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծերի պարտադիր նախնական վերահսկողության կանոնը, դրանից որևէ բացառության հնարավորություն չի նախատեսել: Սահմանադրական դատարանի խնդիրն է ոչ թե գնահատել Սահմանադրության այս կամ այն նորմի արդյունավետությունը կամ ճկունությունը, այլ ապահովել սահմանադրական դրույթների գերակայությունը: Անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել, որ Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծերի պարտադիր նախնական վերահսկողության ինստիտուտը հատկապես կարևորվում է

«ճկուն» սահմանադրությունների պարագայում, երբ Ազգային ժողովին վերապահվում է իրավասություն որոշակի դեպքերում հանդես գալու որպես սահմանադիր:

2. Սահմանադրական դատարանը մի կողմից նշում է, որ Սահմանադրության փոփոխությունների նախագիծը Սահմանադրական դատարանի կողմից սահմանադրականության պարտադիր նախնական ստուգման չենթարկելը չի կարող գնահատվել որպես ողջամիտ բացառություն՝ անկախ Սահմանադրական դատարանի դատավորների՝ նախագծի սահմանադրականության ստուգման առնչությամբ շահերի փաստացի կամ հնարավոր բախման իրավիճակում գտնվելու հանգամանքից:

Մյուս կողմից Սահմանադրական դատարանն արտահայտում է հակառակ դիրքորոշում առ այն, որ «ողջամիտ բացառության» կանոնը կարող է կիրառվել այն նպատակով, որ չխոչընդոտվի սահմանադրի ինքնիշխան կամքի իրագործումը՝ Սահմանադրության փոփոխություններ ընդունելու իրավասության իրացմամբ»: Մասնավորապես, Սահմանադրական դատարանը նշում է, որ Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծերի սահմանադրականության պարտադիր վերահսկողության լիազորության իրականացման դեպքում ողջամիտ բացառության անտեսումն ի զորու է հարուցել մի իրավիճակ, «երբ Սահմանադրական դատարանի դատավորների սուբյեկտիվ շահերի և սահմանադրի՝ տվյալ նախագծի ընդունմամբ հետապնդվող շահի միջև բախումը կարող է հանգեցնել սահմանադրի (Հայաստանի Հանրապետության ժողովրդի կամ Ազգային ժողովի)՝ Սահմանադրության փոփոխություններ ընդունելու իրավասության սահմանափակման՝ Սահմանադրական դատարանի դատավորների սուբյեկտիվ շահերը վեր դասելով սահմանադրի ինքնիշխան կամքի արտահայտման բարձր հանրային շահից»:

Գտնում եմ, որ Սահմանադրական դատարանի դատավորների սուբյեկտիվ շահերի և սահմանադրի՝ տվյալ նախագծի ընդունմամբ հետապնդվող շահի միջև բախում տեղի չի կարող ունենալ, եթե փոփոխություններ նախատեսող նախա-

գիծը համապատասխանի Սահմանադրության պահանջներին: Դա պայմանավորված է նրանով, որ՝

նախ, Սահմանադրական դատարանի դատավորը (անդամը) տալիս է երդում՝ ապահովելու Սահմանադրության գերակայությունը և անկախ անձնական շահագրգռվածությունից իրավաբանորեն և բարոյապես պարտավոր է լինել անկախ և անաչառ,

երկրորդ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 64-րդ հոդվածի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանի որոշումը պետք է պարունակի հիմնավորող իրավական դիրքորոշումներ, որոնք բացառապես անձնական շահերից բխեցնելն անհնար է և կարող է Սահմանադրական դատարանի որոշումների հանդեպ անվստահության լուրջ առիթ հանդիսանալ:

Մյուս կողմից, հարկ է նկատի ունենալ, որ Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծերի պարտադիր նախնական վերահսկողության պահանջը շրջանցելը կարող է հանգեցնել Սահմանադրական դատարանի դատավորների (անդամների) սահմանադրական իրավունքների խախտումների, ինչն անթույլատրելի է Սահմանադրության գերակայության սկզբունքի տեսանկյունից:

3. Սահմանադրության փոփոխություններն ընդունելու հարաբերությունները կարգավորող հատուկ նորմի՝ 202-րդ հոդվածի դրույթների համալիր վերլուծությունից Սահմանադրական դատարանը եզրակացրել է, որ «Ազգային ժողովի կողմից ընդունվող Սահմանադրության փոփոխության նախագիծը պետք է համապատասխանի Սահմանադրության անփոփոխ դրույթներին, Սահմանադրության՝ միայն հանրաքվեի միջոցով փոփոխվող դրույթներին և Սահմանադրության այն դրույթներին, որոնք խնդրո առարկա փոփոխությունների նախագծով չեն փոփոխվում»:

Սահմանադրական դատարանի նման եզրահանգման պարագայում խնդրահարույց են դառնում «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 86-րդ հոդվածի 2-րդ մասի այն դրույթները, համաձայն որոնց՝ Ազգային ժողովի նախագահը երկրորդ ընթերցմամբ քննարկված Սահմանադրության փոփոխությունների նախագիծն ուղարկում է Սահմանադրական դատարան՝ Սահ-

մանադրության փոփոխությունների նախագծի սահմանադրականությունը Սահմանադրության միայն անփոփոխելի հոդվածներին համապատասխանության տեսանկյունից գնահատելու համար:

Ինչ վերաբերում է Սահմանադրության փոփոխությանը վերաբերող հարցով Սահմանադրական դատարան դիմելու մասին Ազգային ժողովի որոշման նախագծի ընդունմանը, ապա վերջինիս ընդունման համար բավարար ձայն չհավաքելն արդեն իսկ պետք է ենթադրի Սահմանադրության համապատասխան փոփոխությունների կատարումից հրաժարում:

4. Անդրադառնալով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 86-րդ հոդվածի 7-րդ մասի և 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4.2-րդ կետին՝ Սահմանադրական դատարանը փաստել է, որ Սահմանադրության փոփոխությունները ստորագրելու լիազորությամբ Հանրապետության նախագահն օժտված չէ:

Համեմատական վերլուծություն կատարելով Ազգային ժողովի ընդունած օրենքները ստորագրելու՝ Հանրապետության նախագահի լիազորության հետ՝ Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ «Սահմանադրության փոփոխությունների կապակցությամբ որևէ ուղեկցող լիազորությամբ Հանրապետության նախագահն օժտված չէ» և «Նման պայմաններում Հանրապետության նախագահի՝ Սահմանադրության փոփոխություններն ստորագրելու լիազորությունը կրելու էր միայն արարողակարգային բնույթ, և սահմանադիրը հրաժարվել է այդ լիազորությունը սահմանադրորեն ամրագրելուց»:

Չանդրադառնալով հանրաքվեով ընդունվող Սահմանադրության փոփոխություններում Հանրապետության նախագահի դերակատարությանը՝ հարկ է նշել, որ Ազգային ժողովի կողմից Սահմանադրությունում փոփոխություն կատարելու դեպքում Հանրապետության նախագահը Սահմանադրությամբ օժտված է կարևորագույն առաքելությամբ: Սահմանադրության 123-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հանրապետության նախագահը որպես պետության գլուխ հետևում է Սահմանադրության պահպանմանը, ինչը ենթադրում է ոչ միայն Սահմանադրությամբ սահմանված լիազորությունների միջոցով իր գործառույթների իրականացումը,

այլ նաև Ազգային ժողովի կողմից Սահմանադրությունում փոփոխություններ կատարելուն հետևելը՝ ապահովելով նման փոփոխությունների իրականացման սահմանադրականությանը: Այդ առաքելությունը Հանրապետության նախագահը կարող է իրականացնել ինչպես Սահմանադրության փոփոխությունների տեքստն ստորագրելով, այնպես էլ այդ փոփոխությունները միայն հրապարակելով՝ հաշվի առնելով, որ միայն հրապարակելուց հետո համապատասխան փոփոխությունները կարող են իրավաբանական ուժ ստանալ:

Ելնելով վերոգրյալից՝ գտնում եմ, որ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4.2-րդ կետը, 86-րդ հոդվածի 2-րդ և 7-րդ մասերը սահմանադրականության տեսանկյունից խնդրահարույց դրույթներ են:

Սահմանադրական դատարանի դատավոր

Ա. Թունյան